MUKARNASTAN ÇAĞDAŞ SERAMİK YANSIMALARA

İlker YILMAZ
ORCID ID: 0000-0001-7765-1723, ilkeryilmaz2104@gmail.com

Halil Fazıl ERCAN
Doç., İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tas. Fak., Seramik Böl., fazil.ercan@inonu.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-1304-8321

Yılmaz, İlker ve Ercan Halil Fazıl. "Mukarnastan Çağdaş Seramik Yansımalara". idil, 120 (2025/5): s. 841–854. doi: 10.7816/idil-14-120-x7

Öz

Mimariye bağlı olarak gelişen ve mimari yapılarda taşıyıcı ve geometrik bezeme elamanı olarak kullanılan mukarnas uygulamaları özellikle İslam mimari sanatında sıkça gözlemlenmektedir. Coğrafik şartlara ve malzeme teminine göre farklı coğrafyalarda taş, mermer, alçı, seramik uygulamalarına rastlanmakta olan mukarnasın yapım tekniği olarak ya mimari yapıyla beraber işlenerek oluşturulan ya da mimariye eklektik olarak uygulanmış örnekleri mevcuttur. Mukarnas uygulamaları daha çok dini ve anıtsal yapılarda kullanılmıştır. Bu çalışmanın ilk bölümünde İslam geometrik sanatında kullanılan bezemenin yeri, önemi ve mimari eserler üzerindeki örnekleri araştırılmış olup mimariye bağlı olarak üretilmiş olan mukarnas formu uygulamaları incelenmiştir. İkinci bölümde mimari dekorasyon elemenı olarak kullanılan geometrik biçimleri plastik sanatlarda konu olarak ele alan sanatçılar ve ürettikleri eserler incelenmiş olup son bölümde ise bu birikimlerden yola çıkarak sanatsal etkilenim ve kavramsal yoğrulmalar süreci içerisinde özgün seramik uygulamalar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mukarnas, İslami Geometri, Çağdaş Seramik

Makale Bilgisi:
Geliş: 23 Haziran 2025 *Düzeltme:26 Ağustos 2025* *Kabul: 3 Eylül 2025*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Bu çalışma İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anaanat Dalında Yapılan "İslam Devletleri Mimari Yapilarinda Kullanilan Mukarnas ve Geometrik Süslemenin Çağdaş Seramik Sanatina Yansimalari" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

İnsan doğası gereği kendini ifade etme, içsel dünyasını yansıtma isteği, birçok sanat dallarını doğurmuştur. İnançları gereği canlıyı figür olarak çalışamayan toplumların kendini yansıtma ihtiyacı dolayısıyla geometrik biçimlere yöneltmesi İslami geometri sanatının bu anlamda üst seviyelere çıkmasını sağlamıştır. Gök Tanrı inancıyla anıtsal mimarideki büyük öneme sahip kubbe ve kubbeyi taşıyan kemerlerde, yapının giriş kısımlarında ve mihrabiye bölümlerin de kullanılan geometrik biçimin diğer bir geometrik biçimle geçişinde aradıkları estetik çözüm arayışı inşa ettikleri yapılarda işlevsel ve kavramsal çözümlemelere odaklanmaları bizlere bilim ile sanat birlikteliğini sunmaktadır. Geometride kullanılan bazı biçimlerin türemelerine dair çözümlemeleri hala gizemini korumaya devam etmektedir. Yeterli kaynak bulunmamasına rağmen halihazırda elimize bugüne değin ulaşan Topkapı Perşömenleri, Mirza Akbar Perşömenleri, Taşkent Perşömenleri verileri çalışmalarımıza ışık tutmaktadır.

Sanatta geçmişten günümüze gelen ve geleneksel bir üslup olarak devam eden bu derin kaynağın ortaya koyduğu biçimlerin günümüz çağdaş sanatına bir etkilenim sahası olarak katkı sunacağı gözlemlenmektedir. Bu çerçevede öncelikli olarak İslam geometrik sanatında kullanılan mukarnas bezemenin teşkil ettiği yeri, önemini mimari eserler üzerindeki örnekler litaratür taramalarıyla araştırılıp incelenmesi hedeflenmiştir. Geometrik biçimler ve mukarnasların yakın tarih örnekleri üzerinden elde edilen verilerden oluşturmaya çalışılacak olan sanatsal yorumlamalara yeni bakış açıları getirmesi, bizlere özgün bir dil oluşturması amaçlanmaktadır.

İslam Devletlerinde Geometrik Süsleme ve Mukarnas

İslam sanatı öncesinde de geometrik desenleri farklı kültür ve coğrafyalarda görmek mümkündür. Mesela Antik Mısır, Sümer gibi medeniyetlerde geometri bilgisi oldukça gelişmiştir. Fakat günümüze ulaşmış olan materyallere göre süslemeler daha basit olup düz ve kırık çizgilerin kesişiminden ibaret olan baklava dilimi, zig-zag gibi desenlerdir. Roma sanatında özellikle zemin döşemesinde görülen geometrik süsleme devamında erken İslam sanatında da görülen geometrik süslemenin karakterine de sirayet etmiştir. Bunlar kompleks desenler değildirler (Sönmez,2015:10-11).

Türk devletlerinde İslamiyet öncesinde de geometri kullanımı mevcuttur. Güney Sibirya'da Altay dağları eteklerinde yapılan Hunlara ait olan kurgan kazılarında M.Ö 5. yüzyıla ait "Pazırık halısı" olarak bilinen halıda geometrik motifler ve yine M.Ö. 9. yüzyılda Türkmenistan'da yapılan kazılarda bulunan kil ve keramik üzerinde yer alan karelerle yapılmış düzenlemeler bulunmuştur (Kılıçoğlu, 2017: 32).

Geometrik süslemenin sistematik ve disiplinli bir şekilde uygulanması İslam Medeniyetinde olmuştur. Bu medeniyetin geometrik kompozisyonları daha çok mimari alanda görkemleşmiş olup Batı Türkistan'da XI. ve XII. yüzyıllar bezemesi genel olarak tuğla ile yapılmış geometrik yüzey işlemesi olmuştur (Kuban,2010:150).

Anadolu'da kimliğini bularak zengin bir çeşitlilikle yüksek bir sanat değerine ulaşan geometrik mimari bezemenin erken örneklerini Karahanlı döneminde uygulanan tuğla eserlerde aramak uygundur (Mülayim,1982:18).

Geometrik Süslemede 3. Boyut Mukarnas

Mukarnas küçük yüzeyleri olan merdivenlere benzeyen kaplanmış kemerdir. Her bir birim birbiriyle aynı açıda veya yarı açıda birleşir ve bu ikisinin toplamı ya da kombinasyonu şeklinde üst üste sıralanır. Bu iki birim ufuk çizgisinde paralel olarak düşünülebilir. Bir üst sıraya kendisinin çatısını oluşturacak şekilde, düz ya da eğrisel ufuk düzlemine paralel olmayan bir veya iki yüzey inşa edilir. Bu iki birimin oluşturduğu çatıya hücre (beyt) denir. Kendilerine ait bir zemini ve ufuk düzlemine paralel aynı yüzeyleri olan bu birleşik hücrelere tabaka denir. En büyük birimin temelinin ölçüsü mukarnas (mikyas) modülü olarak adlandırılır (Kılıçoğlu, 2017: 45-48).

Mukarnasın ortaya çıktığı tarih tam olarak belli olmasa da ilk Abbasi döneminin sonuna tarihlendirilmektedir. Görüşlere ve teorilere göre ortaya çıkış yeri olarak Mısır, Irak ve İran bölgeleri dile getirilmiştir (Ödekan, 1977:16). Erken Osmanlı Döneminde mukarnas yapmak için kullanılan taş, alçı, çini ve tuğla dört temel malzeme türüdür. Genellikle dış cephelerde taş, mermer kullanılmış olup iç alanlarda ise tuğla, alçı ve nadiren seramik çini kullanılmıştır (Dallal ve Yaman, 2019: 77).

Mukarnasın yapım sürecinde malzemesine, kullanım yerine ve yerinin büyüklüğüne bağlı olarak birçok yöntem bulunmaktadır. Mukarnas bağımsız olarak hazırlanmışsa bina inşaası sırasında veya kaplama

olarak yerleştirilir digger bir yöntem olarak inşaat bittikten sonar bina yüzeyindeki yüzeye mukarnas işlemi yapılır (Özbek, 2002: 26-30). Alçı mukarnaslarda tuğla temel üzerine alçı kalıplama tekniği veya önceden hazırlanan alçılı mukarnas, tuğla temel üzerine monte edilir (Senalp,2012:50). Çini mukarnaslarda önceden hazırlanan parçalar düz duvarlar veya hazırlanmış tuğla temeli üzerine monte edilir. Tuğla mukarnaslarda ise bütün tuğla motiflerinde olduğu gibi bina inşaatı sırasında tuğla bloklar dizilerek yapılır (Aladağ, 2013: 6).

Bilinen En Eski Dönem Mukarnas Örnekleri

Arap Ata Türbesi

Görsel 1.1. Arap Ata Türbesi iç kubbe alanından görüntü

Karahanlılar döneminde yapılış olan bu türbenin kubbesinin oturtulduğu kare planlı yapının köşelerinde ilkel mukarnas olarak niteleyebileceğimiz bir tromp yerleştirilmiştir (Görsel 1.1). Bu tromplar, üst kısmı niş şeklinde bir birim, alt kısmı ise el-Kâşi mukarnası diye bilinen mukarnas hücresinin biçiminde olan üç birim olarak iki tabakadan ibarettir. Bu düzen, bildiğimiz mukarnas yapısına çok benzeyen bir düzendir. Bu örnek, beyitlerinin mevcut örnekler arasında en basit olanı olduğu için mukarnasın ilk örneklerine yakın olduğunu söylemek mümkündür (Haddad, 2020: 126).

Kümbed-i Âlî

Görsel 1.2. Kümbed-i Âlî

Büyük Selçuklular döneminde İsfahan'ın güneyinde Abarkuh şehrinde 1056 yılında yapılmış olan mezar yapısıdır. Bu kümbetin sekiz köşeli gövdesinin dış duvarının üst kısmında üç tabakalı mukarnaslı bir

kuşak yer almaktadır.

İsfahan Mescid-i Cuması

Görsel 1.3. İsfahan Mescid-i Cuması

Sultan Melikşah Döneminde İranda İnşa edilen bu eserde güçlü bir mukarnas örneğini görmekteyiz. Esere değişik zamanlarda dört eyvanlı avlu ve iki büyük kubbe ile biçimlenen ilk planı aynı kalmak üzere, çeşitli ekler yapılmıştır.

Selçuklu'dan Osmanlıya Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnas Örnekleri

Görsel 1.4. Kayseri Huand Hatun Camii batı taç kapısı ,1238

Kayseri hatun camii batı taç kapısı taban dikdörtgen kare prizmadan üçgen tabana geçiş sağlanırken birimler parçadan bütüne geometrik şekillerin dizilimi ile mimari taşıyıcı eleman olarak kullanılan birimleri estetik yapıya dönüştürmüştür.

Görsel 1.5. Kayseri Hacı Kılıç Medresesi taç kapısı (1249)

Kayseri hacı kılıç medresesi taç kapısı kare tabandan üçgen tabana geçişte tam ortasından geçtiği varsayılan çizgi ile iki bölümde çözümlenmiş olup simetrik bölümler içerisinden koni biçimi çıkarılıp geometrik birimler ve süsleme tekrarı ile estetik yakalanmıştır.

Geometrik Bezeme Ve Mukarnasin Çağdaş Sanat Örnekleri

Geometrinin Farklı Sanat Disiplinlerine Yansıması

Görsel 2.1. İlhami Atalay, Alemler serisi, Tuval Üzeri Yağlı Boya, 150 x 135 cm

Eser canvas üzeri yağlı boya ile açık komposizyon olarak kurgulanmıştır. Çalışmanın genelinde iç içe geçmiş sekizgen geometrik şekiller hakimdir. Yüksek valörde sıcak renkler kullanılmıştır. Kırık kontör çizgilerle denge sağlanmıştır.

Görsel 2.2. Jill Ricci, Mutually Exclusive,2021, 76,6x76,2x7,6 cm

Eser kolaj, Venedik sıva, akrilik, sprey boya, altın varak, payetler ve cam boncuklar kullanılarak oluşturulmuştur. İslami geometrik desenler imge olarak alınıp kolaj tekniği ile soyut olarak kullanılmıştır. Açık komposizyon olarak seçilip genele yayılan lekesel etki hakimdir.

Görsel 2.3. Rinus Roelofs, polyhedron,2015,3.20x80x80cm

Eserde matematiksel olarak geometrik formları (çokgen, daire) başlangıç noktası olarak alarak mekansal çalışmalar yapılmıştır. Sanat ve bilimin birleştirilen eserde iç içe geçmiş geometrik formları birleşmesi formun üst kısmında eksiltilerek yarım bırakıldığı, izleyiciye açık komposizyon kurgu ile sergilenmektedir.

Görsel 2.4. Dana Bonelli Parlier, 1997, 52 x 24 x 18 inç

Eserde 20. yy mega kent kadınını değişimi üzerinden, anatomik sapmalar imge olarak merkeze alınmış olup çalışmayı oluştururken kil, tel alçı kullanarak kaide biçimde geometrik biçim eksiltilip ve arttırma kullanılarak sunulmuştur.

Uygulamalar

Görsel 3.1. Dekorlu Uzun Küp, (32x12x12cm), elle şekillendirme

Çalışma 32x12x12cm ölçülerinde olup beyaz seramik çamuru ile elle şekillendirme yöntemi, plaka yöntemi ve kazıma yöntemi kullanılarak üretilmiştir. Ana kaide üzerindeki dört bölüm negatif kemer unsurunun tepe noktası ½ oranında daire biçimi kullanılmış olup negatif derinlik ölçüsü 1.5 cm olarak kazıma yöntemi, yüzey dokusu fırça yardımı ile çalışma yarı mamül halde iken hidroklorik asit kullanılarak tamamlanmıştır. Şekillendirme işlemi tamamlanan çalışmanın 1000 ℃ de fırınlanarak bisküvi pişirimi yapılmıştır. Bisküvi pişirimi tamamlanan çalışmanın renklendirme işlemi alt ana kaide (10x10x32cm) olan bölümü, ana kaide parça üstüne binen eklentili bölüm (10.5x10.5x32cm) ve en tepe noktasındaki (12x12x32cm) bölümler pistole yardımı ile renklendirilmiştir. Ana kaide üzerindeki negatif kemerler siyah antikpatina yapılıp fırça yardımı ile lekesel kullanılan sır altı turkuaz mavi ve sarı renk bölümlerinin tamamlanmasının ardından pistole yardımı ile püskürme yöntemi kullanılarak yüzeyde doku hissi kaybetmeyecek düzeyde, ince katman şeffaf sır uygulayıp 1050 ℃ de sırlı pişirimi tamamlanmıştır. Çalışmada iki çeşit Mukarnas kansvara kullanılmıştır.

Çalışma üzerindeki ana kaidenin negatif kemer kısımları dört yönü ve bu eksenden yeryüzüne dağılan insan topluluklarını yaşayışlarını, kültürleri temsilen çalışılmıştır. Kemer iç yüzeyi dokulu kısım kimyasal ve fiziksel çözünmenin, bölünmenin insanlar üzerindeki etkisine ve vurgu yapılmak istenmiştir. Ana kaideye eklentili üst bölümün, anıtsal mimaride estetik çözümleme bezeme unsuru olarak kullanılan geometrinin ve mukarnasın bu çalışmada geçiş elemanı olarak değil ana unsur olması hedeflenmiş ve özne durumunda yansıtılmak istenmiştir. Formun alt kısmı renksiz ve dokulu bırakılarak yaşanılan toprak kayıplarına gönderme yapılmaya çalışılmıştır. Kemer iç kısımdaki lekesel turkuaz mavi unutulan geçmişi, sarı kavgacı olan insan duygusunu, çalışmanın genelinde kullanılan siyah renk unsuru yaşanılan doğal kaynak ve petrol savaşlarını insanlık tarihi açısından bizi ne denli kirlettiği göz önünde bulundurmak istenmiştir (Görsel 3.1).

Görsel 3.2. Yükselen Heykel Anıtı, 32X10X10 cm, elle şekillendirme

Çalışmanın ölçüleri 32x10x10cm, tek köşede negatif değerle işlenen kısım 1.5x1cm, Ana bölüm üzeri eklentili kısım 9x9x0.5cm. Beyaz seramik çamuru kullanılmıştır. Plaka yöntemi ve serbest elle şekillendirilip, kazıma yöntemi ile tepe noktasındaki üçlü mukarnas işlenerek tamamlanmıştır. Biçimlendirme işleminin ardından 1000 ℃ de bisküvi pişirimi yapılmıştır. Pişirim sonrasında sır altı renk verici oksitler kullanılıp renkler antikpatina yöntemi ile ana kaidenin üstten aşağıya kadar olan kısımları renk tonları azaltılarak orta kısımları neredeyse eser miktarda renk olacak şekilde, üst eklenti parçası tek renk yeşil ile pistole yardımı ile renklendirme işleminin ardından 1050 ℃ de sırlı pişirimi gerçekleşmiştir. Çalışmanın bize bakan iki kenar birleşen bölümünün tepe noktasında üçlü mukarnas işlemesi yapılmıştır. Alımlayıcısı ile yaşaması, izleyiciyi kucaklaması yapıldığı döneminde kalmayıp her dönem ve bireylerde var olması amacı güdülmüştür. Ana kaide tepe noktasında yoğunlaşan siyah rengi, geçmişi kucaklaması orta ve

zemine yakın yerlerde daha açık valörde çalışılarak karanlık yüzünün artık bittiği mesajı verilmek istenmiştir.Ana birim üzerindeki tek noktadan birleşen ve yükselmeye devam eden eklentili kısım güncel kaldığını gelişerek devam ettiğini tek noktadan perspektif olarak iki kaçış eksen üzerinde sonsuza kadar genişleyerek devam ettiği bir kez daha hatırlatılmak istenmiştir.Yüzey üzerindeki siyah renk köklü tarihi, yeşil kültürel izleri ve yaşanmışlığı üzerinden kavramsal olarak anlamlandırılmak istenmiştir (Görsel 3.2).

Görsel 3.3. "Sadece 4.17",28x48x35 cm, elle şekillendirme

Çalışmanın ölçüleri 28x48x35cm olup seramik döküm kili kullanılarak serbest elle şekillendirilmiştir. Şekillendirme işleminden sonra 1000 ℃ de büskivi pişirimi yapılmış ve ardından önce siyah antikpatina yapılmış ve yüzeyine sıraltı boyalarıyla renk uygulaması yapılmıştır. Renklendirme aşamasında genel olarak lekesel sulu boya etkisi verilmeye çalışılmıştır.Çalışmanın yüzeyine kompresör yardımıyla şeffaf sır atılarak 1050 ℃ de sırlı pişirimi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada mukarnasta da kullanılan selçuklu geometrisinin yanı sıra yaşadığımız afet ele alnımış olup isimi "Sadece 4.17"dir.

Çalışma üzerinde iki adet metal kelepçe kullanılmıştır.Çalışmanın altında yer alan ve çalışmanın biçimsel ve kavramsal bir parçası olarak planlanan deprem yıkıntılarından alınmış inşaat tuğlası kullanılmıştır. Organik eğri silindir unsurunun nihayet bulduğu iki kısım uçların birinde helezonik çizgiler diğerinde ise birbirini tekrar eden geometrik biçimler çalışılmıştır. Çalışmada sembolik olarak kırmızı, yeşil, siyah, mavi renkler kullanılmıştır. Renklerde kavramsal olarak mavi umudu, kırmızı ölümü, siyah karanlık ve sessiz bekleyişi, yeşil tarihi yapıları ve yaşanmışlığı sembolize etmesi düşünülmüş olup,uç kısımlarda bulunan mukarnas işlemesi ile tarihi mirasa gönderme yapılmaya çalışılmıştır (Görsel 3.3)

Görsel 3.4. Arşimet'in Mirası, 42x21x21cm , elle şekillendirme

Çalışma 42x21x21cm ölçülerinde olup beyaz seramik çamur malzeme ile helozonik biçimler serbest

elle şekillendirilip, geometrik yüzelerde kazıma yöntemi kullanılmıştır. iç çekirdek döküm çamuru küre biçimin ½'i çalışılarak oluşturulmuştur. Biçimce tamamlanan çalışmanın 1000 ℃ de bisküvi pişirimi gerçekleştirilmiştir.Pişirim sonrasında sır altı renk verici kırmızı, turkuaz, siyah renk oksitler kullanılarak pistole ve daldırma yontemi ile geçişli olacak ölçüde renklendirilmiştir.Renklendirilmesi tamamlanan çalışma pistole yardımı ile bazı bölümlerde yoğun bazı bölümlerde ince katman şeklinde seffaf sır uygulanıp 1050 ℃ de sırlı pişirimi tamamlanmıştır.

Çalışmanın zeminde kaide kullanımı ile doğal kaynaklara gönderme yapılmış olup doğadan bir parça oldugumuz iletisi imge olarak kullanılmıştır. ½ oranında küresel iç çekirdek, öz'ü temsil edilmektedir.Yüzeyinin üzerinde geometrik biçimlerin kullanımı, evrim hale olan yaşantımızın dışa vurumu şeklinde konu edilmiştir.Tepe noktasından genişleyerek dönüşen biçem arşimet'in vidasından ilhamla sanatsal imgeye dönüştürülmek istenmiştir.Bu evrilişteki amaç tepe noktasının tek merkeze yönelmesi insanın kendisine dönüşü anlatılmak istenmektedir. Renklerin koyu valörde kullanımı, farklı bi açıdan ele alındığında metalin ve kil malzemenin ısıl işleme maruz kaldığındaki dönüşüm hallerinin kesiti, insanın ruhundaki değişimi ve dönüşümü anlatılmak istenmektedir. Evrilen organik form üzerinde çalışılan geometrik biçimlerin dönüşümü, iletişim halinde olan bireylerin birbiri üzerindeki etkilerinin vurgulanması amaçlanmıştır (Görsel 3.4).

Görsel 3.5. Hırka,28x48x35cm, elle şekillendirme

Çalışma ölçüleri 32x28x32cm olup beyaz seramik çamuru kullanılıp serbest elle, plaka yöntemi kullanılarak yapılmıştır.Şekillendirme işleminin ardından 1000 ℃ de bisküvi pişirimi yapılıp, yapılan işlemin ardından sıraltı boya işlemi uygulanmıştır. Pistole yardımı ile seffaf sır uygulanıp 1050 ℃ de sırlı pişirimi yapılmıştır.Çalışmanın zemininde granit mermer kullanılmıştır. Çalışma zeminide kullanılan doğal mermer granit kullanımıyla kurumsallaşmanın getirdiği soğukluk hissi eleştirel dille anlatılmak istenmektedir. Çalışma merkezinde bulunan yüzeyinde kare biçimleri izler şeklinde barındıran küresel form çekirdeği, kavramsal olarak insanın özü ve ruhunu temsilen kullanılmıştır. Organik biçimsel olarak kurgulanılan ana bölüm insanın sırtına yüklendiği ve yaşamsal mücadelesinde edindiği statükosunun getirtiği yükümlülükler ve kendine yabancılaşan insanın büründüğü yada başka bir ifadeyle bürünmek zorunda kaldığı halleri anlatılmaktadır. Çalışmada ana bölümden geriye doğru uzaklaşan kıvrılan eleman negatifliğini, yansıtma fikri yoğrularak aktarılamak istenmeketedir. Merkezde bulunan küresel formun yuzeyindeki seffaf sır bilinçli olarak kontrollü çatlatılarak içerisine boya girmesi sağlanmış ve bu uyguylama ile insanın uzay boşluğundaki karbon ayak izini temsilen yapılmıştır (Görsel 3.5).

Görsel 3.6. Kerpiç'in Hikayesi,28x20x51cm, döküm ile sekillendirme

Çalışma 28x20x51cm ölçülerinde olup seramik döküm çamuru kullanılarak hücre birimlerin çekirdek alçı modellenmesi yapılıp, modellerin kalıpları ile alçı malzeme kullanılıp üretilmiştr. Döküm yolu ile şekillendirmenin ardından 1000 ℃ de bisküvi pişirimi yapılmıştır. Pişirim sonrasında pistole ile seffaf sır uygulanıp 1050 ℃ de sırlı pişirimi gerçekleşmiştir. Çalışmanın zemininde yapı malzemesi olarak kullanılan gaz beton kullanılmıştır. Çalışma alt bölümde kaide olarak gaz beton kullanılmıştır. Yaşamsal ihtiyaçlardan barınma ihtiyacı, insan yaşamında kerpiçten başlayan hikeyisine gönderme yapılmak istenmiştir. Güncel olarak kullanılan gaz betonun kullanılma amacı işin kökenine dem vurmayı amaçlamıştır. Kaide üzerinde yükselerek devam eden kare pirizma biçimlerin yüzey kırılımları evrilerek , yükselerek devam etmesini yansıtmak ve ilerleyen dönemlerde de köklerinden kopmadan devam edeceği, algısını vurgulmak istenmiştir. Yapı malzemesi olarak kökten başlayan hikayeye , barınma ile aidiyet, mahremiyet, korunma, güvende olma hissi doğurması yansıtılmak istenmeketedir (Görsel 3.6).

Görsel 3.7. Hayat Üç Saniyedir,17x25x26cm, döküm ile şekillendirme

Çalışma ölçüleri 17x25x26cm olup iki silindir düz formlar alçı kalıp ile döküm çamuru kullanılarak ve kuruma sonrasında kazıma yöntemi ile üretilmiştir. Şekillendirme işlemi biten çalışmanın 1000 ℃ de bisküvi pişirimi yapılmıştır. Şekillendirme ve bisküvi pişirim işlemi biten çalışmanı pistole ile seffaf sır uygulanılarak 1050 ℃ de sırlı pişirimi tamamlanmıştır.Çalışmada kullanılan beyaz mermer granit güncel yaşamda kullanılan telefon, tablet, televizyon gibi elektronik cihazları yansıtmak amacıyla kullanılmıştır. Günlük kullanımında sıkça maruz kaldığımız bu eşyanın poztif yanlarının yanı sıra negatif yanları renksizleşen yaşamımıza vurgu yapmaktadır. İşlevsel bir yanı olan kulaklık nesnesi duyulmayan ve unutulan köklü tarihimize dikkat çekmek adına ele alınıp sanat nesnesine dönüştürülmek istenmiştir. Yaşamımızın bize dayattığı hızlı yaşam, hızlı tüketim, odaklanma noktası 3 dakikayı geçmeyen ilgi gibi olguları eleştirel olarak yansıtmak ve değimsel olarak kulaklarımıza zihinlerimizde kalıcılığını arttırmak istenmiştir (Görsel 3.7).

Görsel 3.8. Organik Yaşam,50x70X3cm, doküm ile şekillendirme

Çalışma 50x70cm, modüller 9x2x3cm, 15x4x3cm, 15x5x3cm, 15x7x3cm ölçülerinde olup alçı kalıp oluşturularak seramik döküp çamuru ile üretilmiştir. Oluşturulan birim hücreler şekillendirme suyunun bünyeden ayrılmasınının ardından 1000 ℃ de bisküvi pişirimi yapılmıştır. Pişirimi tamamlanan birimler sır altı kırmızı, turkuaz mavi, siyah renk verici oksitler ile renklendirilip pistotele ile püskürtme yöntemi kullanılarak seffaf sır uygulanmıştır.1050 ℃ de sırlı pişimi tamamlanmıştır. Çalışma komposizyon kurgusu düşünülerek geometrik modüllerin biçim tekrarlarıyla oluşturulmuştur. Organik biçimlerin yaşadığımız doğayla ilişkisi göz önünde bulundurularak imgesel olarak çalışılmıştır. Organik biçimlerin geometrik biçimlerle birlikteliği, tıpkı yaşamın gerçekçiliğine gönderme yapılmıştır. Doğayı gözlemlediğimizde canlıların yaşamlarını sürdurebilmek için sivri keskin hatlarının pekişmesi onu hayatta tutması sanatsal imge olarak konu edilmiştir. İnsan ömrü baz alındığında, çocukluktan yetişkinliğe uzanan serüveninde keskinliklerini yumuşatanın daha kaliteli yaşam sürdüğü anlatılmak istenmektedir. Geometrik biçimler belirli oranla eğimli ve kimi zaman birbiri üzerinden yürüdükleri kimi zaman da simetrisi düşünülerek insan ilişkilerine gönderme yapılmıştır. Renklerin kullanım unsuru olarak ele alındığında turkuvaz mavi çocukluk ve gençlik yılları, kırmızı siyah kullanımı orta yaş serüvenine gönderme yapılması amacı güdülmüştür (Görsel 3.8).

Sonuç

Bu çalışmada İslam geometri sanatında kullanılan süsleme anlayışı ve Mukarnas ele alınmıştır. İslam geometri sanatı bağlamında Osmanlı mukarnasları, Anadolu Selçuklu ve İran mukarnaslarının devamı niteliğindedir. Kullanılan geometrik desenler metematik bilimi ile iç içe geçerek gelişmiştir. Mimaride, tasarımda ve desenlerde geometri ana unsur olmuştur.

Geometride üst seviyeye ulaşan mimari yapılardan yola çıkılarak geometrinin üçüncü boyuta yansıması işlevselliğinin yanı sıra yapıya kazandırdığı estetik değerler, eserler üzerinden incelenmiştir. Tarihi sürecin devamında çağdaş sanat disiplinlerine ilham kaynağı olan Mukarnas'ın ve geometrik motiflerin özgün anlayışla ele alınan resim, kolaj, baskı, seramik, heykel sanatına yansımaları incelenmiştir.

Geometrik biçimler konu olarak ele alınıp yansımalarından ilhamla, üretilen tasarılar gerek kamusal alanlarda sergilenip alımlayıcısına ulaşması, gerekse iç mekanda değerlendirilecek bölümlerin, eser mekan ilişkisini yaşaması amacıyla, kurgusal olarak seramik pano ya da seramik heykel çalışmaları yapılmıştır.

Kaynaklar

Aladağ, Z. (2013), *Konya Anadolu Selçuklu Eserlerindeki Çini Mukarnas Tasarımları*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya. s. 6

Dallal, Y ve Yaman, B.(2019). *Erken Osmanlı Mimarisinde Kullanılan Mukarnas Biçimleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (1),Sayı 42.s.77

Haddad, M. (2020). *İslâm Mimarî Geleneğinde Mukarnas Unsurunun Ortaya Çıkışı*. ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi, 4, ss. 120-139.

Kılıçoğlu, S. (2017). *İslam Sanatında Geometrik Bezemenin Kökeni Ve Mukarnas Kubbe*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul. Yıldız Teknik Üniversitesi

Kuban, D. (2010). *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.150.

Mülayim, S. (1982). *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 18.

Ödekan, A. (1977). *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 16

Özbek, Y. (2002). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme* ,(1300-1453), 1.B, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 26-30.

Senalp, H.S.(2012). *The Evolution of Ottoman Muqarnas*, (Yüksek Lisans Tezi) Londra. University of London, s.50.

Sönmez, E. (2015). *Mimar Sinan'ın Şehzade Süleymaniye ve Selimiye Camilerindeki Birim Hücrelerden Üreyen Geometrik Desenlerin Çözümlemeleri*, (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, s.10-11.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1.1: http://arts.artuklu.edu.tr/en/download/article-file/1147959 (Erişim Tarihi 13.05.2021)

Görsel 1.2: http://arts.artuklu.edu.tr/en/download/article-file/1147959 (Erişim Tarihi 13.05.2021)

Görsel 1.3: http://kisacames.blogspot.com/2015/06/meraklisina-iran-mescid-i-cumalari.html (Erişim Tarihi 15.05.2021)

Görsel 1.4: https://okuryazarim.com/hunat-hatun-cami/ (Erişim Tarihi 05.06.2023)

Görsel 1.5: https://www.kayseri.bel.tr/uploads/edergiler/pdf/dusunen_sehir_09_web.pdf (Erişim Tarihi 05.06.2023)

Görsel 2.1: https://ilhamiatalay.com.tr/ (Erişim Tarihi 20.05.2021)

Görsel 2.2: https://www.artsy.net/artwork/jill-ricci-mutually-exclusive (Erişim Tarihi 05.06.2023)

Görsel 2.3: https://www.pulchri.nl/nl/kunstenaars/rinus-roelofs/ (Erişim Tarihi 08.06.2023)

Görsel 2.4: https://tfaoi.org/am/9am/9am123.jpg (Erişim Tarihi 08.06.2023)

FROM MUQARNASTA TO CONTEMPORARY CERAMIC REFLECTIONS

ABSTRACT

Muqarnas applications, which have developed depending on architecture and are used as carrier and geometric ornamentation elements in architectural structures, are frequently observed especially in Islamic architectural art. Muqarnas, which is encountered in stone, marble, plaster and ceramic applications in different geographies according to geographical conditions and material supply, has examples that are either created by processing with the architectural structure or applied eclectically to architecture as a construction technique. Muqarnas applications are mostly used in religious and monumental structures. In the first part of this study, the place and importance of the decoration used in Islamic geometric art and its examples on architectural works were investigated and the muqarnas form applications produced depending on architecture were examined. In the second part, the artists who took the geometric forms used as architectural decoration elements as subjects in plastic arts and the works they produced were examined and in the last part, based on these accumulations, an attempt was made to present original ceramic applications within the process of artistic influence and conceptual kneading.

Key words: Muqarna**s**, Islamic Geometry, Contemporary Ceramics